

Kannabiksen käytön suorat ja epäsuorat sanktiot

Jussi Perälä

Savua ilman tulta - kannabis ja haittojen vähentäminen -seminaari 29.4.2014

Rankaisemisen sosiologiaa

- Durkheimin (1858-1917) mukaan jostakin asiasta rankaiseminen on ns. yhteisen tajunnan ilmaus. Yhteinen tajunta on saman yhteiskunnan jäsenten uskomusten ja tuntemusten kokonaisuus, jolla on oma, yksilöistä riippumaton elämänsä.
- Yhteinen tajunta on täysin erilaista kuin yksilölliset tajunnat, vaikka se toteutuukin yksilöissä. Näin rankaisemisen lähde on yhteisössä, ei yksilön kokemissa vääryyksissä ja rikoksissa.
- Teko on rikollinen, kun se loukkaa jäsentynyttä ja voimakasta yhteistä tajuntaa ja rangaistus on siten ennen muuta moraalinen prosessi. Rangaistuksen tehtävä on moraalin ja yhteiskunnallisen solidaarisuuden vahvistaminen sekä yhteisten moraalisten tuntemusten ilmaisu. Tämä rituaali vahvistaa moraalialia.
- Vain rankaisun muoto voi muuttua, ei sen varsinainen funktio, sosiaalinen tehtävä. Todellisuudessa rankaisulla ei myöskään voi olla mitään ei-rankaisullisia päämääriä.
- Kun jostakin säännöstä tulee yhteisen tajunnan osa, siitä ei välttämättä voida luopua, eikä se voi kadota ilman, että tämä aiheuttaisi sosiaalisten suhteiden höllentymistä.
- Näin esimerkiksi monet rikoslain pykälät säilyvät, vaikkei niillä olisi enää rationaalista perustetta. Tärkeintä on säännön moraalialia ja solidaarisuutta luova vaikutus.

Rankaisemisen sosiologiaa

- Durkheim näki rankaisemisen hyötynä yleisestävän vaikutuksen. Rangaistuksen tehtävänä on ennen kaikkea vaikuttaa kunnon ihmisiin.
- Durkheim on saanut monenlaista kritiikkiä moderneissa yhteiskunnissa:
- Rikoslaki ei ole mikään kansan keskuudessa laadittu yhteiseen tajuntaan perustuva kokoelma, vaan yhteiskunnan eliittien laatima väline myös vallankäytössä.
- Durkheim on myös nähty liian funktionaalisenä. Hän ei näe sitä, miten rankaiseminen voi joskus olla dysfunktionaalista koska se voi tuottaa negatiivisia, ei-tahdottuja seurauksia.
- Rikosoikeudellinen rangaistusjärjestelmä ei tuota vain yksinkertaisesti solidaarisuutta vaan nimenomaan erityistä solidaarisuutta. Tätä voidaan kutsua tunnepohjaiseksi aggressiosolidaarisuudeksi. Kiinteyttä syntyy, mutta se perustuu ryhmäkohtaiseen vihamielisyyteen. (Mead 1918).

Rankaisemisen sosiologiaa

- Kritiikistä huolimatta Durkheim toi paljon tärkeää mietittävää rankaisemisen sosiologiaan:
- Rankaisujärjestelmän tarkastelu sosiaalisena instituutiona, jonka tehtävät eivät todellakaan löydy vain lakikirjoista, on edelleen yhtä oleellista kuin Durkheimin aikana, sata vuotta sitten.

Case kannabis: rankaiseminen Suomessa

- Kun yksilö vielä noin 10-20 vuotta sitten jäi kiinni poliisille huumausaineen käyttörikoksesta, hänestä tehtiin merkintä poliisin yllä pitämään manuaalikortistoon. Tuolloin katsottiin, että huumerikolliset ovat suljettu yhteisö ja manuaalikortiston yllä pitäminen heistä oli eräs tiedon keräämismuodoista.
- Jokaisesta rikoksentehtijästä oli tässä kortistossa henkilölehti. 1990-luvun alkuun asti poliisilla oli myös näistä huumausainerikoksista kiinni jääneistä oma ”huumenumeronsa” manuaalikortistossa.
- H-merkintä sanana ilmeisesti juontaa juurensa tästä, se on ”katunimi” manuaalikortiston huumenumeroista.

Case kannabis: rankaiseminen Suomessa

- Nykyään järjestelmä on sähköinen ja vastaava tiedosto on **tuntomerkkirekisteri**. Kyseinen rekisteri on osa poliisiasiaain tietojärjestelmää, joka tunnetaan nimellä **Patja**. Tuntomerkkirekisteriin merkitään yksilön huumausainerikoksen valmistelu ja huumausaineen käyttörikos. Tiedot ovat poliisin yhteiskäytössä.
- Epäiltyjen tietojärjestelmä **EPRI** puolestaan on poliisin valtakunnalliseen käyttöön tarkoitettu pysyvä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ylläpidettävä henkilörekisteri. Epäiltyjen tietojärjestelmä voi sisältää poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja rikostiedustelu-, tarkkailu- ja havaintotietoja henkilöistä, joiden on syytä epäillä:
 - **1. syyllistyvän tai syyllistyneen rikokseen, josta saattaa seurata vankeutta;**
 - **tai**
 - **2. myötävaikuttavan tai myötävaikuttaneen rikokseen, josta saattaa seurata enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, tai huumausaineen käyttörikokseen. Poliisilla on oikeus käyttää epäiltyjen tietojärjestelmän tietoja myös muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen, jos tiedot ovat tarpeen:**

Case kannabis: rankaiseminen Suomessa

- 1. Valtion turvallisuuden varmistamiseksi
- 2. Välittömän henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran taikka huomattavan omaisuusvahingon torjumiseksi
- 3. Sellaisen rikoksen ennalta estämiseksi tai selvittämiseksi, josta saattaa seurata vankeutta.
- 4. Henkilöllisyyden selvittämiseksi suoritettaessa sellaista poliisin yksittäistä tehtävää, joka välttämättä edellyttää henkilöllisyyden varmistamista.
- Poliisin henkilökisterin tietoja saa käyttää myös poliisin tutkimus- ja suunnittelutoiminnassa. Samoin tietoja saa käyttää poliisin koulutustoiminnassa, jos tiedot ovat koulutuksen toteuttamiseksi välttämättömiä. Poliisin rekistereitä saa käyttää omassa työssään soveltuvin osin myös esimerkiksi tulli ja rajavartiolaitos.

Case kannabis: rankaiseminen Suomessa

- Hallitusohjelmassa mainitaan, että: Poliisin toimintaa tehostetaan ottamalla käyttöön uusi tietojärjestelmä, joka sovitetaan yhteen muiden turvallisuusviranomaisten ja oikeushallinnon tietojärjestelmien kanssa.
- Tämä rekisteri tuli voimaan hiljattain ja on nimeltään **Havaintotietojen rekisteri** - kansalainen voi ilmiantaa toisen kansalaisen ja näin yksilö joutuu poliisin rekisteriin toisen yksilön ilmiannon perusteella.

Case kannabis: rankaiseminen Suomessa

- Rekistereistä poistumisen aikaan voi vaikuttaa se, että saako yksilö lisää merkintöjä rekisteriin.
- Poliisirekistereistä tiedot poistuvat yleensä 1-20 vuoden haarukalla, riippuen siitä, mistä yksilö on ollut epäiltyä/ rangaistu. **Tiedot säilyvät kuitenkin arkistoituna 50 vuotta.**
- Oikeusministeriön sivuilla: ”yksittäistä rangaistusta koskevaa tietoa ei poisteta, jos henkilöstä on rikosrekisterissä sellainen tieto, jota ei edellä olevien päätöskohtaisten sääntöjen mukaan vielä voida poistaa. **Jos henkilö siis syyllistyy uusiin rikoksiin ennen kuin aiempi rikosrekisterimerkintä on poistunut, kaikki hänestä rekisteröidyt tiedot säilyvät, kunnes ankarimmankin tuomion (pätöskohtainen) poistoaika on kulunut umpeen.”**
- Yksilö joutuu näin eri rekisterien kautta suorien sanktioiden kohteeksi. Entä sitten epäsuorat sanktiot, onko meillä olemassa niitä?

Case kannabis: rankaiseminen Suomessa

- Kannabiksen käyttäjät itse pitävät selvästi suurimpana haittana riskiä paljastua poliisille ja tulla rangaistuksi (Hakkarainen & Perälä 2011).
- Käyttäjien mukaan eteen voi tulla pelkästä kannabiksen käytöstä kiinni jättäessä muitakin seuraamuksia kuin rikosoikeudelliset seuraamukset.
- Huumausaineen käyttörikoksesta voi seurata ajokortin peruuttaminen tai sen saamisen viivästyminen. Huumausaineen käytöstä kiinni jääneeltä voidaan viedä ajokortti ja velvoittaa hänet pitkäaikaiseen ja kalliiseen prosessiin erikoislääkärin johdolla saadakseen kortin takaisin.
- Huumeiden nollaraja liikenteessä käytännössä merkitsee, että rattijuopumustuomion voi saada myös selvin päin ajanut, jos hänen elimistöstään löytyy huumausaineen aineenvaihduntatuotetta.
- Muita seuraamuksia ovat aselupien peruminen tai järjestysmiesluvan peruminen. Huumausainemerkintä voi vaikuttaa isän oikeuksiin suhteessa lapseensa.
- Lainsäädäntö mahdollistaa oppilaitoksesta erottamisen erilaisten mm. mielenterveyteen ja päihteiden käyttöön liittyvien syiden nojalla.
- Mikäli tieto menee työnantajan tietoon esimerkiksi työntekijän pyytäessä selvitystä, yksilö voi olla saamatta työpaikkaa.

Rangaistuksista

- Kannabiksen käyttöön liittyvä syrjäytyminen liittyy poliisin haaviin joutumiseen. Syrjäytymistä ennusti eniten se, puuttuuko poliisi asiaan. Poliisi ei juurikaan saanut pidätettyjä lopettamaan käyttöä (Pedersen W: Addiction 2011:106:1636-43).
- Tutkimusta ei tietenkään voida johtaa suoraan Suomeen. Suomessa ei ole tehty selvitystä aiheesta.
- ”Monet rikoslain pykälät säilyvät, vaikkei niillä olisi enää rationaalista perustetta. Tärkeintä on säännön moraalialia ja sosiaalista solidaarisuutta luova vaikutus.”

